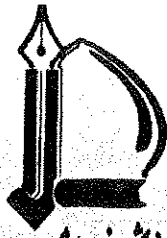

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی و کتر علی شریعتی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد

گروه زبان و ادبیات فارسی

بازتاب شعر مولانا در متون شعر عرفانی تا قرن دهم

استاد راهنما

دکتر عبداله راومرو

استاد مشاور

دکتر محمد تقوی

گرو آوزنده

میدار ایتم بازوبندی

تیرماه ۱۳۹۲

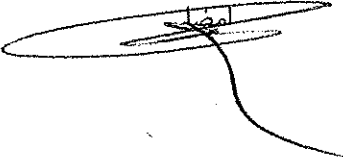
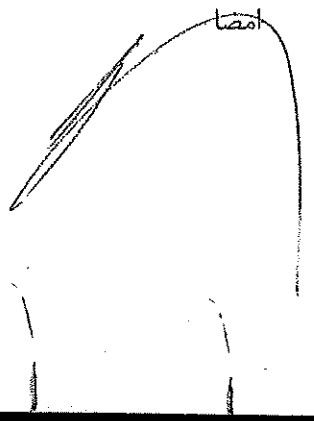
صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

جلسه دفاع از پایان نامه آقای سیدابراهیم بازوبندی دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی گرایش زبان و ادبیات فارسی در ساعت ۸ صبح روز یکشنبه مورخ ۱۳۹۲/۴/۲ در محل دانشکده ادبیات و علوم انسانی با حضور امضا کنندگان ذیل تشکیل گردید. پس از بررسی های لازم، هیأت داوران پایان نامه نامبرده را با نمره به عدد ۱۷/۲۰، به حروف هجده و بیست و با درجه ... مورد تأیید قرار داد / نداد.

عنوان رساله

بازتاب اشعار مولانا در متون نثر عرفانی تا قرن دهم

هیئت داوران

- داور: دکتر سمیرا بامشکی
امضا
- استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فردوسی مشهد
• داور و نماینده تحصیلات تکمیلی: دکتر سیدعباس محمدزاده
امضا
- استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فردوسی مشهد
• استاد راهنما: دکتر عبدالله رادمرد
امضا
- دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فردوسی مشهد
• استاد مشاور: دکتر محمد تقوی
امضا
- دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فردوسی مشهد
• مدیر گروه
دکتر سیدجواد مرتضائی
امضا

فرم ارزشیابی پایان کارشناسی ارشد

م و نام خانوادگی دانشجو: سیدابراهیم بازوبندی شماره دانشجویی: ۸۸۱۳۱۴۰۱۱۵ گروه آموزشی: زبان و ادبیات فارسی
 شته: زبان و ادبیات فارسی تاریخ دفاع: ۱۳۹۲/۴/۲ نام و نام خانوادگی استاد راهنما: دکتر عبدالله رادمرد
 عنوان پایان نامه: بازتاب اشعار مولانا در متون نثر عرفانی تا قرن دهم

ملاحظات	نمره کسب شده	حداکثر نمره	معیارهای ارزشیابی	
	۲/۲۵	۳	نسجام در تنظیم و تدوین مطالب، حسن نگارش و رعایت دستورالعمل	کیفیت نگارش
			کیفیت تصاویر، اشکال و منحنی های استفاده شده	
	۱۱	۱۲	بررسی تاریخچه موضوع و بیان سابقه پژوهش در موضوع	کیفیت علمی
			ابتکار و نوآوری	
			ارزش علمی و یا کاربردی	
			استفاده از منابع و مؤاخذ به لحاظ کمی و کیفی (به روز بودن)	
			کیفیت نظرات و پیشنهادات برای ادامه تحقیق	
	۳	۳	تسلط به موضوع و توانایی در پاسخگویی به سئوالات در جلسه دفاع	کیفیت ارائه
			نحوه ارائه (رعایت زمان، تنظیم موضوع، کیفیت ترانس پرئسی و ...)	
	-	۱	مقاله مستخرج از پایان نامه که براساس دستورالعمل تهیه و به تأیید استاد راهنما رسیده و به همراه پایان نامه تحویل گردیده است	مقاله
	۱	۱	تحویل به موقع گزارش ها	گزارش ها
	۱۷/۲۵	۲۰	نمره پایان نامه	

امضاء	نام دانشگاه	مرتبه علمی	نام و نام خانوادگی	اعضای هیئت علمی
	فردوسی مشهد	دانشیار	دکتر عبدالله رادمرد	استاد راهنما
	فردوسی مشهد	دانشیار	دکتر محمد تقوی	استاد مشاور
	فردوسی مشهد	استادیار	دکتر سمیرا بامشکی	عضو دفاع
	فردوسی مشهد	استادیار	دکتر سیدعباس محمدزاده	عضو دفاع و نماینده تحصیلات تکمیلی

جلسه دفاع با حضور هیئت داوران تشکیل و پایان نامه با اخذ نمره به عدد ۱۷/۲۵ حروف هجری ... با درجه ...

بدون اصلاحات پذیرفته شد.
 با اصلاحات پذیرفته شد (دانشجو موظف است تا تاریخ ..... پایان نامه اصلاح شده خود را که به تأیید ..... رسیده است به گروه آموزشی تحویل دهد).

مردود شناخته شد.
 گزارش نماینده تحصیلات تکمیلی:

نام و امضای نماینده تحصیلات تکمیلی:

نام مدیر گروه: دکتر سیدجواد مرتضائی تاریخ و امضا

** (لطفاً به توضیحات مندرج در پشت برگه توجه فرمائید)**

اظهارنامه

اینجانب سید ابراهیم بازوبندی دانشجوی دوره دکتری/کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد نویسنده رساله/پایان نامه بازنه شعر مولوی در متون نثر عرفانی تا قرن دهم تحت راهنمایی استاد عبدالله رادمرد متعهد می‌شوم:

- تحقیقات در این رساله/پایان نامه توسط اینجانب انجام شده است و از صحت و اصالت برخوردار است.
- در استفاده از نتایج پژوهشهای محققان دیگر به مرجع مورد استفاده استناد شده است.
- مطالب مندرج در رساله/پایان نامه تاکنون توسط خود یا فرد دیگری برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی در هیچ جا ارائه نشده است.
- کلیه حقوق معنوی این اثر متعلق به دانشگاه فردوسی مشهد می‌باشد و مقالات مستخرج با نام « دانشگاه فردوسی مشهد » و یا « Ferdowsi University of Mashhad » به چاپ خواهد رسید.
- حقوق معنوی تمام افرادی که در به دست آمدن نتایج اصلی رساله/پایان نامه تأثیرگذار بوده‌اند در مقالات مستخرج از رساله/پایان نامه رعایت شده است.
- در کلیه مراحل انجام این رساله/پایان نامه، در مواردی که از موجود زنده (یا بافتهای آنها) استفاده شده است ضوابط و اصول اخلاقی رعایت شده است.
- در کلیه مراحل انجام این رساله/پایان نامه، در مواردی که به حوزه اطلاعات شخصی افراد دسترسی یافته یا استفاده شده است، اصل رازداری، ضوابط و اصول اخلاق انسانی رعایت شده است.

تاریخ امضای دانشجو

مالکیت نتایج و حق نشر

- کلیه حقوق معنوی این اثر و محصولات آن (مقالات مستخرج، کتاب، برنامه های رایانه‌ای، نرم افزارها و تجهیزات ساخته شده) متعلق به دانشگاه فردوسی مشهد می‌باشد. این مطلب باید به نحو مقتضی در تولیدات علمی مربوطه ذکر شود.
- استفاده از اطلاعات و نتایج موجود در رساله/پایان نامه بدون ذکر مرجع مجاز نمی‌باشد.

- متن این صفحه نیز باید در ابتدای نسخه های تکثیر شده وجود داشته باشد.

تقدیم به:

پدر، مادر و همسر

که مرا

پایداری، محبت و همدلی آموختند.

سپاسگزاری

با سپاس فراوان از استادان راهنما و مشاور آقایان دکتر رادمرد و دکتر تقوی که با راهنمایی‌های روشنگرانه خود مرا یاری کردند. همچنین از پرسنل دلسوز گروه ادبیات، کتابخانه دانشکده و قطب علمی ادبیات و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی کمال تشکر را دارم. و سپاس خاصه خویش را نثار دوست عزیزم آقای احمد امینی می‌کنم که در همه مراحل کار، بار مشکلاتم را بر دوش کشید تا این رساله به پایان آمد. و نیز به پاس تحمّل زحمات و مرارت‌های بسیار تقدیر ویژه‌ای می‌کنم از همسر خویش.

بسمه تعالی

مشخصات رساله/پایان نامه تحصیلی دانشجویان

دانشگاه فردوسی مشهد

عنوان رساله/پایان نامه: بازتاب اشعار مولانا در متون نثر عرفانی تا قرن دهم

نام نویسنده: سید ابراهیم بازوبندی

نام استاد(ان) راهنما: دکتر عبدالله رادمرد

نام استاد(ان) مشاور: دکتر محمد تقوی

رشته تحصیلی: زبان و ادبیات فارسی

گروه: زبان و ادبیات فارسی

دانشکده: ادبیات و علوم انسانی

تاریخ دفاع:

تاریخ تصویب:

تعداد صفحات:

دکتری

کارشناسی ارشد

چکیده رساله/پایان نامه:

نثر عرفانی به منظور بیان تعالیم طریقت و تسهیل در روشنگری مفاهیم حقیقت، از استشهاد شعری، در کلام خود استفاده فراوان کرده است. اشعار مولانا به دلیل برخوردارگی از برجستگی لفظی و معنایی، مورد توجه عارفان و به ویژه نویسندگان متون عرفانی بوده است.

در این پایان نامه، به منظور نشان دادن کم و کیف بهره گیری این نویسندگان و میزان تأثیرپذیری آنان از مثنوی و مثنوی عرفانی مولانا، پس از شناسایی متون عمده عرفانی تا قرن دهم، به استشهاد متون مورد نظر به اشعار مولوی پرداخته و کارکردها و ارتباط آنها را با متن و بافت موقعیتی آن مورد مطالعه و بررسی قرار داده ایم. نتایجی که از این بررسی حاصل آمده حاکی از اندیشه های مولانا در تفکر عرفانی جریان های پس از وی بوده است.

این پژوهش مشتمل بر پنج فصل: مفاهیم، تعریفات و کلیات، تحلیل کاربرد ابیات استشهادی مولانا در متون نثر، ابیات استشهادی مولانا در متون نثر عرفانی تا قرن دهم، تحلیل آماری و تدوین جداول و نمودارها و نتیجه گیری نهایی می باشد.

امضای استاد راهنما:

کلید واژه:

1. استشهاد شعری

2. اشعار مولانا

3. نثر عرفانی

4. مثنوی

تاریخ:

فهرست مطالب

مقدمه ۶

فصل اول: تعاریف و کلیات

۱-۱ تعریف نثر و انواع آن ۱۶

۲-۱ نثر عرفانی ۱۷

۳-۱ استشهاد و زمینه پیدایش آن ۲۰

۴-۱ اهمیت استشهاد شعری ۲۲

۵-۱ استشهاد شعری در متون نثر عرفانی ۲۳

فصل دوم تحلیل جایگاه و نقش اشعار مولانا در متون نثر عرفانی

مدخل ۲۹

۱-۲ کارکرد معنایی ۲۹

۱-۱-۲ تأیید و تأکید کلام ۳۰

۲-۱-۲ تکمیل و تمیم کلام ۳۱

۳-۱-۲ تبیین و تفسیر متن ۳۱

۴-۱-۲ استدلال در کلام ۳۲

۵-۱-۲ انگیزختگی در اندیشه ۳۳

۶-۱-۲ حسن آغاز ۳۴

۷-۱-۲ حسن ختام ۳۴

- ۳۵..... (۲-۲) کارکرد لفظی
- ۳۶..... (۱-۲-۲) شعر از نثر قابل تفکیک نیست
- ۳۶..... (۱-۱-۲-۲) پیوند شعر به نثر با استفاده از عوامل ارتباطی
- ۳۶..... (۲-۱-۲-۲) پیوند شعر به نثر بدون عوامل ارتباطی
- ۳۷..... (۲-۲-۲) شعر از نثر قابل تفکیک است
- ۳۸..... (۳-۲) پیوند موضوعی
- ۳۸..... (۱-۳-۲) تعلیمی
- ۳۸..... (۱-۱-۳-۲) اخلاقی
- ۳۹..... (۲-۱-۳-۲) دینی
- ۴۰..... (۳-۱-۳-۲) اندیشه های عرفانی
- ۴۰..... (۲-۳-۲) غنایی
- ۴۱..... (۱-۲-۳-۲) عاشقانه
- ۴۱..... (۲-۲-۳-۲) مدحی
- ۴۱..... (۳-۲-۳-۲) مرثیه
- ۴۲..... (۴-۲-۳-۲) دعا و نیایش
- ۴۳..... (۳-۳-۲) وصفی
- ۴۳..... (۴-۳-۲) نقدی
- ۴۴..... (۴-۲) پیوند ادبی
- ۴۴..... (۱-۴-۲) تشبیه

- ۴۵..... ۲-۴-۲) تلمیح
- ۴۶..... ۲-۴-۳) تمثیل
- ۴۶..... ۲-۴-۴) داستانی
- ۴۷..... ۲-۴-۵) تحلیل
- ۴۸..... ۲-۴-۶) تطبیق و تنظیر
- ۴۹..... ۲-۴-۷) تکرار واژگان
- ۵۰..... ۲-۴-۸) ترجمه
- ۵۰..... ۲-۴-۸-۱) ابیات ترجمه معنایی هستند
- ۵۰..... ۲-۴-۸-۲) ابیات ترجمه تحت‌اللفظی هستند
- ۵۱..... ۲-۴-۸-۳) ابیاتی که کلمه یا عبارت عربی در تداعی آن‌ها نقش دارند

فصل سوم اشعار استشهادی مولانا در متون نثر عرفانی تا قرن دهم

- ۵۳..... مدخل
- ۵۵..... ۳-۱ اشعار استشهادی
- ۱۸۸..... ۳-۲ تحلیل ابیات

فصل چهارم تحلیل آماری

- ۴-۱ جدول شماره ۱: میزان ابیات استشهادی مولانا در متون نثر عرفانی تا قرن دهم.... ۱۹۱
- ۴-۲ نمودار شماره ۱: میزان ابیات استشهادی مولانا در متون نثر عرفانی تا قرن دهم.... ۱۹۳
- ۴-۳ جدول شماره ۲: ابیات استشهادی مثنوی و کلیات شمس در متون نثر عرفانی..... ۱۹۴
- ۴-۴ نمودار شماره ۲: ابیات استشهادی مثنوی و کلیات شمس در متون نثر عرفانی..... ۱۹۶

- ۴-۵ جدول شماره ۳: انواع اختلافات ابیات استشهدای مولانا در متون نثر عرفانی ۱۹۷
- ۴-۶ نمودار شماره ۳: انواع اختلافات ابیات استشهدای مولانا در متون نثر عرفانی ۱۹۹
- ۴-۷ جدول شماره ۴: جدول موضوعی متون نثر عرفانی آراسته به اشعار استشهدای ۲۰۰
- ۴-۸ نمودار شماره ۴: نمودار موضوعی متون نثر عرفانی آراسته به اشعار استشهدای ۲۰۲
- ۴-۹ جدول شماره ۵: پراکندگی ابیات نویافته مولانا در متون نثر عرفانی ۲۰۳
- ۴-۱۰ نمودار شماره ۵: پراکندگی ابیات نویافته مولانا در متون نثر عرفانی ۲۰۴

فصل پنجم نتایج و دستاوردهای تحقیق

- ۵-۱ نتیجه ۲۰۶
- ۵-۲ دستاوردهای پژوهش ۲۰۸
- ۵-۳ ابیات نویافته مولانا در متون نثر عرفانی ۲۱۲
- ۵-۴ فهرست ابیات و مصرع‌های جابه‌جا شده ۲۱۵
- کتابنامه ۲۱۷

پیشگفتار

یکی از مقوله‌هایی که مورد توجه نثرنویسان قرار گرفته استشهاد است. استشهاد به آیات، احادیث و اشعار علاوه بر زیبایی نثر، موجب تقویت و استحکام متن شده و نشان‌دهنده گستردگی دانش و بلاغت کلام نویسنده می‌باشد. نویسندگان نثر عرفانی سده‌های هفتم، هشتم و نهم هجری، به منظور تکمیل، تأیید، تفسیر و جذب مخاطب، از اشعار بسیاری خصوصاً استشهاد به شعر مولوی استفاده کرده‌اند و هر جا که بیانی تازه رخ می‌نمود، بیتی نیز از مولانا ثبت می‌افتاد و گاهی بیت جهت گفتار و نوشتار را تعیین می‌کرد.

در این پایان‌نامه، دلایل استقبال از شعر مولانا و انواع کاربردهای ابیات او نزد نویسندگان تبیین شده است. در این پژوهش، به آن دسته از متون، توجه شده که به صورت چاپی موجود بوده و از پرداختن به آثار خطی، صرف نظر شده است. همچنین از میان آثار چاپی، متونی مدنظر بوده که در دسترس بوده‌اند. البته ممکن است آثاری در کشورهای دیگر به چاپ رسیده باشد که در دسترس، نبوده‌اند.

در میان این متون، قدیمی‌ترین اثری که اشعار مولانا را استشهاد کرده، رساله فریدون سپهسالار، از مریدان مولانا است که در همان سال‌های نخست مرگ مولوی، رساله خود را در وصف فضایل او به رشته تحریر درآورده است. اما از آخرین آثار مورد بررسی، که به شعر مولانا استشهاد نموده‌اند می‌توان به شرح دو بیت مثنوی اثر جامی و ملفوظات احرار نوشته میر عبدالاول نیشابوری و خوارق عادات احرار اثر مولانا شیخ اشاره کرد که در دهه آخر قرن نهم و پیش از سال نهصد تألیف شده‌اند.

تعریف مسئله

اشعار **مولانا** با ویژگی های زبانی و مضامین و معانی لطیف و شورانگیز و جامعیت موضوعی، مورد توجه نویسندگان متون عرفانی قرار گرفته، تا جایی که به دلیل تکرار، برخی از ابیات حکم مثل سایر را پیدا کرده است. کارکردهای این ابیات و اهداف نویسندگان را می توان در مواردی چون زیباسازی متن، روشن سازی کلام و معنای مورد نظر، تفسیر برخی مطالب، تنوع و تازگی بخشیدن به نثر، تکمیل و تأکید معنا خلاصه کرد. همچنین، علاقه شخصی برخی نویسندگان به پاره ای ابیات را نیز می توان به اینها افزود. توجه به اغراض یاد شده، گاه باعث دخل و تصرف در شعر **مولانا** شده است که با مقابله ابیات استشهادی در متون نثر با همان ابیات در نسخه های منقح و معتبر **مثنوی**، می توان این نکته را نشان داد که چه بسا پاره ای موارد در تحقیقات ادبی مربوط به **مثنوی** مفید باشد؛ نیز میزان استشهاد به اشعار **مولانا** و مقایسه کاربرد شعر وی در این آثار، میزان محبوبیت و مقبولیت کلام و اندیشه **مولانا** را به نسبت دیگران نشان خواهد داد.

خلاصه آنکه، این پژوهش شامل مقدمه ای درباره استشهاد و استناد به آثار **مولانا**، شناسایی اشعار **مولانا** از لابه لای متون نثر عرفانی تا دوره مذکور و تعیین انطباق این ابیات با نمونه آن در آثار مصحح **مولانا**، تحلیل ابیات تعیین شده در ارتباط با متن و نهایتاً ارائه جداول و نمودارهایی به منظور نتیجه گیری از همه تحلیل ها است.

سؤالات تحقیق

- 1- آیا در این متون به بیت یا ابیاتی از مولانا می توان دست یافت که در آثار مولانا ثبت نشده باشد؟
- 2- مقاصد نویسندگان از استشهاد به ابیات مولانا چه بوده است؟
- 3- موضوع ابیات مولانا در متون موردنظر بیشتر شامل چه مواردی است؟
- 4- تفاوت ضبط اشعار تضمین شده با همان ابیات در آثار مولانا چیست؟

فرضیه‌ها

- 1- در متون نثر عرفانی ابیاتی از مولانا یافتنی است که در آثار او ثبت نشده است.
- 2- در بعضی ابیات مندرج در متن نثر عرفانی، تفاوت هایی با همان ابیات در آثار مولانا دیده می شود که می توان ضبط صحیح تر ابیات را مشخص کرد.
- 3- استشهاد به ابیات موردنظر به منظور تأکید و تأییدکلام، زیبایی ساختار متن، روشن سازی، جذب مخاطب، علاقه شخصی نویسنده به مولانا و شعر او، نوع تفسیر وی از مسائل و تکمیل محتوای متن می باشد.
- 4- گاه متن بدون ابیات مورد استشهاد از نظر ساخت و محتوا ناقص به نظر می آید و حذف آن از متن نثر نارسایی در معنای آن بوجود می آورد.
- 5- مواردی از برداشت های ذوقی و یا خطا و لغزش در نقل اشعار مولانا در متون نثر عرفانی وجود دارد.

سابقه تحقیق

در زمینه موضوع استشهاد در متون نثر فارسی، کم و بیش مطالبی ذکر شده و نیز پایان‌نامه‌هایی ارائه شده است که از آن جمله است:

حیدرزاده جوکندان، ایرج؛ (1385)؛ «بررسی شواهد شعری در متون فارسی (از آغاز تا پایان قرن ششم)»؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده ادبیات دانشگاه گیلان.

مقالات و پایان‌نامه‌هایی نیز، در مورد استشهاد به شعر شاعران دیگر انجام شده است؛ از جمله:

علی حوری فیض آبادی، مجبویه؛ (1389)؛ «بررسی و تحلیل اشعار سنایی در متون نثر تا پایان قرن دهم»؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده ادبیات دانشگاه فردوسی. این پایان‌نامه شامل: اهمیت استشهاد و جایگاه سنایی و شعرش در زبان و ادب فارسی، ابیات سنایی در متون نثر تا پایان قرن دهم و ضبط‌های گوناگون آن در متون یاد شده، تحلیل ابیات از نظر انواع کاربرد و ارتباط با متن و جداول و نمودارهایی است.

کلانتری، حسن؛ (1380)؛ «بررسی اشعار شاهنامه فردوسی در آثار منشور تا قرن هشتم»؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده ادبیات دانشگاه تربیت معلم تهران. در این پایان‌نامه چگونگی ارتباط اشعار فردوسی با متون نثر همچون: راحه الصدور، سندنامه، ترجمه تاریخ یمنی، تاریخ جهانگشای، مرزبان نامه و ... و مفاهیم آن مورد بررسی قرار گرفته است.

یاحقی، محمدجعفر و مهدی سیدی (1378)، «صورت نوین ابیات رودکی در تصحیح جدید تاریخ بیهقی»؛

فصلنامه پاژ 2؛ ویژه نامه رودکی، سال اول؛ شماره دوم، تابستان، ص 79.

دامنه پژوهش و متون مورد مطالعه

متون نثر عرفانی تا ابتدای قرن دهم هجری که در آنها بر بیت یا ابیاتی از مولانا استشهاد شده است و در این

پژوهش مورد مطالعه قرار گرفته‌اند، بدین قرار است:

- ۱- آثار درویش محمد طبسی (شامل: کتاب اصطلاحات، جام جهان نمای شاهی، جوهر الاسرار)؛
- ۲- انوارالمرشدیه فی اسرار الصمدیه اثر محمود بن عثمان؛
- ۳- انیس الطالبین و عده السالکین اثر صلاح بن مبارک بخاری؛
- ۴- تحفه السالکین اثر خواجه محمد پارسا؛
- ۵- تسنیم المقربین اثر شمس الدین محمد تبادکانی طوسی؛
- ۶- چهارده رساله فارسی (ضوء اللمعات، اسرار الصلوه) اثر صابن الدین علی بن محمد ترکه اصفهانی؛
- ۷- خلاصه المناقب اثر نور الدین جعفر بدخشی؛
- ۸- خوارق عادات احرار اثر مولانا شیخ؛
- ۹- دقایق الحقایق اثر شیخ احمد رومی؛
- 10- رسائل اثر شیخ محمد لاهیجی؛
- 11- رساله ابدالیه اثر مولانا یعقوب چرخ‌چی؛
- 12- رساله سپهسالار اثر فریدون بن احمد سپهسالار؛
- 13- رساله قدسیه اثر خواجه محمد پارسا؛
- 14- شانزده رساله اثر شاه داعی شیرازی؛
- 15- شرح دو بیت مثنوی اثر عبدالرحمن جامی؛
- 16- شرح رباعیات اثر عبدالرحمن جامی؛

- 17- شرح فصوص الحکم اثر تاج الدین حسین بن حسن خوارزمی؛
- 18- صفوه الصفا اثر ابن بزّاز اردبیلی؛
- 19- کتاب الانسان الكامل اثر عزیز الدین نسفی؛
- 20- لوايح اثر عبدالرحمن جامی؛
- 21- مرآت الافراد اثر پیر جمال الدین اردستانی؛
- 22- مراتب العارفين اثر محمود شبستری؛
- 23- معارف اثر سلطان ولد؛
- 24- مفاتيح الاعجاز فی شرح گلشن راز اثر شیخ محمد لاهیجی؛
- 25- مفتاح الهدایه و مصباح العنایه اثر محمود بن عثمان؛
- 26- مکاتیب فارسی اثر عبدالله قطب شیرازی؛
- 27- ملفوظات احرار اثر میر عبدالاول نیشابوری؛
- 28- منازل القلوب اثر عبدالله الهی سیمابی؛
- 29- مناقب العارفين اثر شیخ احمد افلاکی؛
- 30- نصوص الخصوص فی ترجمه الفصوص اثر رکن الدین مسعود بن عبدالله شیرازی (بابا رکن)؛
- 31- نفحات الانس من حضرات القدس اثر عبدالرحمن جامی؛
- 32- نقدالنصوص فی شرح نقش الفصوص اثر عبدالرحمن جامی؛
- 33- ينبوع الاسرار فی نصایح الابرار اثر کمال الدین حسین خوارزمی؛

روش تحقیق

جهت انجام این پژوهش از روش اسنادی و کتابخانه‌ای استفاده شد. نخست به شناسایی متون و منابع مورد نیاز از طریق کتابهای تاریخ ادبیات و تاریخ تصوف و همچنین فهرست کتب عرفانی پرداختیم، در نتیجه فهرستی از متون عرفانی فراهم آمد و سپس به جستجوی آنها در کتابخانه‌ها پرداختیم و با بررسی صفحه به صفحه متون، اشعار مولوی و ابیاتی که احتمال می‌رفت از وی باشد استخراج شد.

در مرحله بعد همه ابیات مشخص شده با **مثنوی** یا **کلیات شمس** مقابله و اختلافات آنها مشخص گردید. برای سهولت در انجام این کار از کشف‌الابیات و نرم‌افزار شاعران فارسی زبان استفاده شد. با این حال با توجه به گستردگی دامنه‌ی کار و برای اتمام این مرحله پنج ماه زمان صرف شد.

پس از اتمام کار مقابله‌ی ابیات، در فصلی جداگانه به تحلیل ابیات استشهدی **مولانا** در متون مورد بررسی پرداختیم و مقاصد نویسندگان را در درج و تضمین ابیات مولانا در متن اثر خود مشخص و موضوعاتی را که اشعار برای این منظور آورده شده‌اند تعیین کردیم.

از دیگر کارهای انجام شده که در ذیل تحلیل ابیات قرار می‌گرفت، تحلیل آماری آنها بود؛ به‌گونه‌ای که تمامی ابیات استشهدی **مولانا** را در متون عرفانی مورد پژوهش از جنبه‌ی آمار و ارقام بررسی کرده و نتایج آن را در قالب جدول و نمودارهایی نشان دادیم.

مشکلات فراروی پژوهش

در طول انجام این پژوهش با مشکلاتی نیز برخوردیم:

- 1- نبود منابع و مآخذ تخصصی در این زمینه؛ در موضوع استشهاد شعری و بازتابهای آن در متون نثر، تنها در کتابهای سبک‌شناسی و تاریخ تطور نثر فارسی اشاراتی کلی و گذرا آمده و اثری مستقل در این زمینه یافته نشده است.

همچنین سابقه پژوهشی در این موضوع بسیار کم است و جای پژوهش های بیشتر و مبتنی بر نظرگاه های مختلف در این خصوص خالی است.

2- دسترسی نداشتن آسان به متون نشر فارسی، نبود برخی نسخ تصحیح شده و منقح و معتبر و پراکندگی متون موجود در کتابخانه های مختلف و در قفسه های نامرتب کتابخانه ها جستجوی بیشتری را برای یافتن متنی اصیل می طلبد.

علائم اختصاری مورد استفاده فصل سوم

شرح فصوص الحکم: فصوص	احوال احرار: حرر
صفوه الصفا: صفا	انوار المرشدیه فی اسرار الصمدیه: صمد
کتاب الانسان الکامل: کا	انیس الطالین: طال
لوايح و شرح رباعیات: لوح	تحفه السالکین: تحف
مراه الافراد: فرد	تسنیم المقرین: تسن
مراتب العارفين: عرف	چهارده رساله فارسی: چهار
معارف ولد: ولد	خلاصه المناقب: خلق
مفاتیح الاعجاز فی شرح گلشن راز: راز	خوارق عادات احرار: خرق
مفتاح الهدایه و مصباح العنايه: مفتح	دقایق الحقایق: دقق
مکاتیب فارسی: کتب	رسائل طبسی: طبس
منازل القلوب: منز	رسائل لاهیجی: لهج
مناقب العارفين: منق	رساله ابدالیه: ابد
نصوص الخصوص فی ترجمه الفصوص: نصص	رساله سپهسالار: سپه
نفحات الانس فی حضرات القدس: نفع	رساله قدسیه: قدس
نقدالنصوص فی شرح نقش الفصوص: نقد	شانزده رساله: شنز
ینبوع الاسرار فی نصایح الابرار: ینب	شرح دو بیت مثنوی: دوب
	مثنوی معنوی: مثنو
	کلیات دیوان شمس: شمس